

PRZEMYSŁAW NOWAKOWSKI CM

UPJPII w Krakowie

ORCID: 0000-0002-8402-3626

**Udział osób homoseksualnych w życiu liturgicznym Kościoła.
Doktrynalne wytyczne Josepha Ratzingera a nowe propozycje
duszpasterskie papieża Franciszka**

**The Participation of Homosexual People in the Liturgical Life of the
Church. Doctrinal Guidelines of Joseph Ratzinger and New Pastoral
Proposals of Pope Francis**

Abstract

The author of this article presents the evolution of the pastoral model for homosexual persons in light of the latest Church documents, with particular attention to their participation in liturgical life. The doctrinal foundations of the pastoral care of homosexual persons were formulated by Cardinal Joseph Ratzinger in the Congregation for the Doctrine of the Faith's letter *Homosexualitatis problema* (1986). A new approach to this pastoral care, as presented in the declaration *Fiducia supplicans* (2023), has been proposed by Pope Francis.

A comparative analysis of these and other documents leads to the conclusion that, although the Church's stance on the phenomenon of homosexuality has not changed, a more open pastoral attitude toward homosexual persons themselves has been developed. This new approach allows for greater participation in the broadly understood liturgical life of the Church, particularly through the introduction of the possibility of blessing same-sex couples within the framework of popular piety. An explanation of the form, meaning, and purpose of this blessing enables a better understanding of Pope Francis' pedagogical intuition, which does not contradict previous Church teachings but rather develops them in the pastoral sphere.

Keywords: Liturgy, Sacramentals, Blessings, Popular Piety, Liturgical Life, Pastoral Care, Homosexuality, Blessing of Same-sex Couples, Joseph Ratzinger, Pope Francis, *Fiducia supplicans*.

Abstrakt

Autor artykułu przedstawia ewolucję modelu duszpasterstwa osób homoseksualnych w świetle najnowszych dokumentów Kościoła, zwracając szczególną uwagę na udział tych osób w życiu liturgicznym. Doktrynalne podstawy duszpasterstwa osób homoseksualnych zostały sformułowane przez kardynała Josepha Ratzingera w liście Kongregacji Nauki Wiary *Homosexualitatis problema* z 1986 roku. Nowy kształt tego duszpasterstwa, ukazany w deklaracji *Fiducia supplicans* z 2023 roku, proponuje papież Franciszek.

Analiza porównawcza tych i innych dokumentów prowadzi do wniosku, że chociaż stanowisko Kościoła wobec zjawiska homoseksualizmu nie uległo zmianie, udało się jednak wypracować bardziej otwartą postawę duszpasterską wobec samych osób homoseksualnych, która zapewnia im większy udział w szeroko pojętym życiu liturgicznym poprzez wprowadzenie możliwości błogosławienia par osób o skłonnościach homoseksualnych w ramach pobożności ludowej. Wyjaśnienie formy, znaczenia i celu tego błogosławieństwa pozwala lepiej zrozumieć pedagogiczną intuicję papieża Franciszka, która nie kłóci się z dotychczasowym nauczaniem Kościoła, ale rozwija je na polu duszpasterskim.

Słowa kluczowe: liturgia, sakramentalia, błogosławieństwa, pobożność ludowa, życie liturgiczne, duszpasterstwo, homoseksualizm, błogosławieństwo par homoseksualnych, Joseph Ratzinger, papież Franciszek, *Fiducia supplicans*.

Deklaracja Dykasterii Nauki Wiary o duszpasterskim znaczeniu błogosławieństw *Fiducia supplicans* z 18 grudnia 2023 r. wzbudziła w świecie katolickim wiele kontrowersji, gdyż odczytana została przez niektórych jako otwarcie możliwości wprowadzenia liturgicznego błogosławieństwa par homoseksualnych. Deklaracja opiera się na duszpasterskiej wizji papieża Franciszka, który uważa, że należy szukać różnych rozwiązań, aby Kościół mógł lepiej objąć troską wszystkich wierzących, także tych znajdujących się w trudnych sytuacjach życiowych. Już w tekście prezentacji otwierającej dokument kard. Victor Manuel Fernandez wyraźnie zaznacza, że tradycyjne nauczanie Kościoła dotyczące małżeństwa pozostaje niezachwiane i nie dopuszcza się „żadnego rodzaju obrzędu liturgicznego lub błogosławieństw podobnych do obrzędu liturgicznego,

które mogłyby powodować zamieszanie”¹. To nie wyklucza jednak poszukiwań w zakresie duszpasterstwa osób homoseksualnych w Kościele. Nowe propozycje w tym względzie wysuwa papież Franciszek, starając się, by były one zgodne z Magisterium Kościoła.

Problem duszpasterstwa osób o orientacji homoseksualnej był podejmowany przez Urząd Nauczycielski już od dawna. Na ten temat wypowiadał się niejednokrotnie kard. Joseph Ratzinger jako prefekt Kongregacji Nauki Wiary, zwłaszcza w liście o duszpasterstwie osób homoseksualnych *Homosexualitatis problema* z 1 października 1986 r. W niniejszym opracowaniu postaramy się dać odpowiedź na pytanie: W jakim sensie nauczanie papieża Franciszka w tej kwestii jest nowością w stosunku do myśli Josepha Ratzingera? Ważną częścią tej odpowiedzi będą rozwiązania przyjęte w sprawie udziału osób homoseksualnych w liturgii.

1. „List Josepha Ratzingera” o duszpasterstwie osób homoseksualnych

List Kongregacji Nauki Wiary do biskupów Kościoła katolickiego o duszpasterstwie osób homoseksualnych *Homosexualitatis problema* nazywany jest często w literaturze anglojęzycznej „listem Ratzingera”, gdyż został podpisany przez kard. Josepha Ratzingera jako ówczesnego prefekta kongregacji. Nawiązując do deklaracji Kongregacji Nauki Wiary o niektórych problemach etyki seksualnej z 29 grudnia 1975 r.², list *Homosexualitatis problema* powtarza apel o lepsze zrozumienie homoseksualizmu i uwzględnienie rozróżnienia między skłonnością a czynami homoseksualnymi³. Skłonność homoseksualna nie usprawiedliwia czynów homoseksualnych, które są wewnętrznie nieuporządkowane i nie mogą być zaaprobowane, chociaż należy roztropnie rozstrząsać problem winy osób, które się ich dopuszczają⁴. List *Homosexualitatis problema* stwierdza jednak, że choć sama skłonność homoseksualna nie jest grzechem, może do grzechu prowadzić. Troška duszpasterska o osoby homoseksualne, do której zachęca list, powinna więc

¹ Dykasteria Nauki Wiary. 2023. *Deklaracja o duszpasterskim znaczeniu błogosławieństw „Fiducia supplicans”* (dalej: FS), Prezentacja.

² Kongregacja Nauki Wiary. 1975. *Deklaracja o niektórych problemach etyki seksualnej „Persona humana”*.

³ Kongregacja Nauki Wiary. 1986. *List do biskupów Kościoła Katolickiego o duszpasterstwie osób homoseksualnych „Homosexualitatis problema”* (dalej: HP), nr 3.

⁴ Kongregacja Nauki Wiary. 1975. *Deklaracja o niektórych zagadnieniach etyki seksualnej „Persona humana”*, nr 8.

opierać się na nauczaniu Kościoła w kwestii homoseksualizmu, a nie na opiniach z nim sprzecznych⁵. Dlatego kard. Ratzinger przedstawia i omawia to nauczanie, formułując w ten sposób doktrynalne wytyczne dla duszpasterstwa osób homoseksualnych.

Podstawą nauczania Kościoła dotyczącego homoseksualizmu są świadectwa biblijne Starego i Nowego Testamentu. Zaprezentowany w liście zarys tych świadectw, zinterpretowany w świetle Tradycji Kościoła, pozwala wyciągnąć wniosek, że zachowania homoseksualne przeciwstawiają się planowi i woli Boga, który stworzył człowieka jako mężczyznę i kobietę, zdolnych do przekazywania życia. Już w Starym Testamencie stosunki homoseksualne są poddane negatywnemu osądowi moralnemu (por. Rdz 19,1-11; Kpł 18,22 i 20,13). W nowym kontekście kulturowym, czyli w kontekście środowiska pogan nawracanych na chrześcijaństwo, taki sam osąd wyraża św. Paweł (por. 1 Kor 6,9; Rz 1,18-32). Tych, którzy popełniają czyny homoseksualne, wymienia wyraźnie jako grzeszników (por. 1 Tm 1,10). Współczesne stanowisko Kościoła, według którego „osoba zachowująca się w sposób homoseksualny działa niemoralnie”⁶, pozostaje więc w zgodzie „ze sposobem patrzenia Pisma Świętego i niezmienną tradycją”⁷. Tylko w małżeństwie, będącym w planie Bożym oblubieńczym związkiem mężczyzny i kobiety, współżycie seksualne może być moralnie dobre⁸.

Ważnym motywem przypomnienia nauczania Kościoła w kwestii homoseksualizmu były dla autora listu pojawiające się coraz częściej tendencje do jego relatywizowania:

Dzisiaj coraz większa liczba osób, nawet wewnątrz Kościoła, wywiera nań niezmiernie silny nacisk, by skłonić go do zaakceptowania skłonności homoseksualnej, tak jak gdyby nie była ona nieuporządkowana moralnie, i do zalegalizowania czynów homoseksualnych⁹.

Podstawą dla autentycznego duszpasterstwa osób homoseksualnych ma być nauczanie Kościoła o znaczeniu ludzkiej seksualności w jej odniesieniu do życia małżeńskiego i rodzinnego. Kongregacja pragnie przede wszystkim, aby nauczanie to było przekazywane wiernym w sposób całościowy, bez uni-

⁵ HP, nr 3.

⁶ HP, nr 7.

⁷ HP, nr 8.

⁸ HP, nr 7, 16.

⁹ HP, nr 8.

kania jasnych ocen moralnych, które zaczynają być poddawane pod dyskusję¹⁰.

Jakie są konkretne propozycje dotyczące kierunków i działań takiego duszpasterstwa? Najpierw podkreśla się rozwijanie życia duchowego:

Autentyczny program duszpasterski powinien być pomocą dla osób homoseksualnych na wszystkich poziomach życia duchowego: przez sakramenty, a szczególnie przez częstą i szczerą spowiedź sakramentalną, przez modlitwę, świadectwo, radę i pomoc indywidualną. W ten sposób cała wspólnota chrześcijańska może dojść do poznania swojego powołania niesienia pomocy tym swoim braciom i siostram, oszczędzając im tak rozczarowania, jak izolacji¹¹.

Zwróćmy uwagę, że osoby te nie mają być wykluczone z udziału w liturgii (!) – mowa jest bowiem nawet o przyjmowaniu sakramentów, zwłaszcza o przystępowaniu do sakramentu pokuty. Następnie wspomniana jest modlitwa, która może być także realizowana podczas liturgii i nabożeństw.

Osoby homoseksualne potrzebują pomocy na wielu obszarach i poziomach życia. Zaleca się usilnie rozwój specjalistycznych form duszpasterstwa we współpracy z naukami psychologicznymi, socjologicznymi i medycznymi. Niezbędna jest także pomoc teologów katolickich w celu pogłębienia nauczania Kościoła w zakresie płciowości i małżeństwa¹². Księża przeznaczeni przez biskupów do tego duszpasterstwa odznaczać się mają wysokim stopniem dojrzałości duchowej i psychicznej:

Tacy kapłani powinni odrzucić opinie teologiczne, które sprzeciwiają się nauczaniu Kościoła i które z tego powodu nie mogą służyć za wytyczne na polu duszpasterstwa¹³.

Wskazane jest również opracowanie dobrych programów katechetycznych dotyczących życia rodzinnego, ludzkiej seksualności i problemów z nią związanych, w tym homoseksualizmu¹⁴.

¹⁰ HP, nr 17.

¹¹ HP, nr 15.

¹² HP, nr 17.

¹³ HP, nr 17.

¹⁴ HP, nr 17.

Przedstawiając jasno i zdecydowanie stanowisko Kościoła dotyczące osób homoseksualnych, zwracając sporo uwagi na moralną klasyfikację ich aktów, autor listu – kard. Ratzinger – nie patrzy jednakże na te osoby tylko przez pryzmat seksualności i skłonności do popełniania grzechów. Bardzo ważne wydaje się tutaj podkreślenie ludzkiej i chrześcijańskiej godności tych osób:

Osoba ludzka, stworzona na obraz i podobieństwo Boże, nie może być określona w sposób adekwatny przez redukcyjne odniesienie tylko do wymiaru płciowego. Jakakolwiek osoba żyjąca na ziemi ma osobiste problemy i trudności, ale także możliwości rozwoju, środki, talenty i własne dary. Kościół stwarza ów kontekst, który dzisiaj uważa się za głęboką potrzebę w trosce o osobę ludzką, właśnie gdy odrzuca pojmowanie osoby ludzkiej jako istoty „heteroseksualnej” czy „homoseksualnej” i podkreśla, że każdy człowiek ma tę samą podstawową tożsamość: bycia stworzeniem, a przez łaskę dzieckiem Bożym i dziedzicem życia wiecznego¹⁵.

Wynika z tego jednoznaczny sprzeciw wobec przypadków poniżania godności osób o odmiennej orientacji seksualnej, polegających na stosowaniu wobec nich „złośliwych określeń i aktów przemocy”, co jest „godne ubolewania” i „zasługuje na potępienie”:

Ujawniają one brak szacunku dla drugich, który godzi w podstawowe zasady, na których opiera się zdrowe współżycie społeczne. Godność każdej osoby powinna być zawsze szanowana w słowach, czynach i w prawodawstwie¹⁶.

List do biskupów Kościoła katolickiego o duszpasterstwie osób homoseksualnych *Homosexualtatis problema* zawiera w dużej mierze wyjaśnienie katolickiej doktryny odnośnie do problemu homoseksualizmu. Uważany za autora listu kard. Ratzinger podaje solidne, biblijne i teologiczne podstawy nauczania Kościoła w tej kwestii, które stają się wytycznymi dla duszpasterstwa osób homoseksualnych. Przedstawione w liście duszpasterstwo tych osób uwzględnia także ich udział w liturgii, który jest prawem każdego ochrzczonego członka Kościoła. W dalszych dokumentach Kościoła zostanie podjęty problem związków osób homoseksualnych, a także postawione pytanie o możliwość ich błogosławienia.

¹⁵ HP, nr 16.

¹⁶ HP, nr 10.

2. Joseph Ratzinger wobec problemu prawnej legalizacji związków homoseksualnych

W 2003 r. Kongregacja Nauki Wiary pod przewodnictwem kard. Ratzingera zajęła stanowisko w sprawie legalizacji związków homoseksualnych w prawodawstwie cywilnym¹⁷. Powtórzone zostały doktrynalne podstawy katolickiej nauki o małżeństwie, które wykluczają akceptację takich związków ze strony Kościoła:

Nie istnieje żadna podstawa do porównywania czy zakładania analogii, nawet dalekiej, między związkami homoseksualnymi a planem Bożym dotyczącym małżeństwa i rodziny. Małżeństwo jest święte, natomiast związki homoseksualne pozostają w sprzeczności z naturalnym prawem moralnym¹⁸.

W związku z powyższym Kościół nie może popierać działań zmierzających do uprawomocnienia par homoseksualnych na wzór małżeństwa:

W wypadku prawnego zalegalizowania związków homoseksualnych bądź zrównania prawnego związków homoseksualnych i małżeństw wraz z przyznaniem im praw, które są właściwe temu ostatniemu, konieczne jest przeciwstawienie się w sposób jasny i wyrazisty. Należy wstrzymać się od jakiegokolwiek formalnej współpracy w promowaniu i wprowadzaniu w życie praw tak wyraźnie niesprawiedliwych, a także, jeśli to możliwe, od działania na poziomie wykonawczym¹⁹.

Argumentacja tego stanowiska, oparta o nauczanie Kościoła w kwestii małżeństwa i osób homoseksualnych, rozszerzona jest w tekście o argumenty racjonalne w zakresie porządku społecznego, prawnego, biologicznego i antropologicznego. Wszystkie one potwierdzają, że legalizacja związków homoseksualnych przez państwo przyniosłaby dewaluację instytucji małżeństwa z poważną szkodą dla dobra wspólnego i prawidłowego rozwoju społeczności ludzkiej²⁰. W takim wypad-

¹⁷ Kongregacja Nauki Wiary. 2003. *Uwagi dotyczące projektów legalizacji związków między osobami homoseksualnymi*.

¹⁸ Kongregacja Nauki Wiary. 2003. *Uwagi dotyczące projektów legalizacji związków między osobami homoseksualnymi*, nr 4.

¹⁹ Kongregacja Nauki Wiary. 2003. *Uwagi dotyczące projektów legalizacji związków między osobami homoseksualnymi*, nr 5.

²⁰ Kongregacja Nauki Wiary. 2003. *Uwagi dotyczące projektów legalizacji związków między osobami homoseksualnymi*, nr 6, 8.

ku „państwo działa arbitralnie i wchodzi w konflikt z własnymi obowiązkami”²¹. Kongregacja wzywa w sposób szczególny polityków i parlamentarzystów katolickich, by wobec takich działań wyrażali swój jasny sprzeciw i głosowali przeciw projektom ustaw legalizujących związki homoseksualne²².

W tekście *Uwag dotyczących legalizacji związków między osobami homoseksualnymi*, za redakcję którego odpowiedzialny był kard. Ratzinger, znajdujemy kolejny ważny aspekt, który powinien być brany pod uwagę w rozwoju duszpasterstwa osób homoseksualnych. Podjęcie duszpasterskiej troski o te osoby nie może stwarzać wrażenia, że Kościół oficjalnie aprobuje prawnocywilne związki homoseksualne. Ta kwestia, jak zobaczymy dalej, staje się bardzo delikatna wobec proponowanego błogosławienia par osób o skłonnościach homoseksualnych i jest brana pod uwagę.

3. Duszpasterska wizja papieża Franciszka w encyklice *Amoris laetitia*

Nowy rozdział w rozwoju duszpasterstwa osób homoseksualnych stanowi pontyfikat papieża Franciszka. Jego podejście do tego problemu jest zgodne z dotychczasowym nauczaniem Kościoła w zakresie małżeństwa, rodziny, związków homoseksualnych, charakteryzuje się jednak innym rozłożeniem akcentów. Podczas gdy Joseph Ratzinger w swoich tekstach na temat osób homoseksualnych opisuje dokładnie, na czym polega nieuporządkowanie i grzeszność ich relacji, Jorge Bergoglio, nie negując tych stwierdzeń, koncentruje się na godności ludzkiej tych osób i miłości Boga wobec każdego człowieka. Bergoglio szuka możliwości, jak Kościół, zachowując swoje jednoznaczne nauczanie moralne, może lepiej tę Bożą miłość i troskę o człowieka wyrazić, szczególnie o tego, który znalazł się w sytuacji grzechu. Czy troska ta może być realizowana także na polu liturgii?

Zapowiedź takiego podejścia papieża Franciszka do problemu skomplikowanych relacji międzyludzkich, które często odbiegają od idealnego modelu proponowanego przez Kościół, odnajdujemy w jego adhortacji o miłości w rodzinie *Amoris laetitia* z 19 marca 2016 r.

Papież pisze, że „przedstawialiśmy ideał teologiczny małżeństwa zbyt abstrakcyjny, skonstruowany niemal sztucznie, daleki od konkretnej sytuacji i rzeczywi-

²¹ Kongregacja Nauki Wiary. 2003. *Uwagi dotyczące projektów legalizacji związków między osobami homoseksualnymi*, nr 8.

²² Kongregacja Nauki Wiary. 2003. *Uwagi dotyczące projektów legalizacji związków między osobami homoseksualnymi*, nr 10.

stych możliwości rodzin takich, jakimi są”²³. W adhortacji bardzo szeroko omówiona jest problematyka małżeństwa i rodziny. Wychodząc z dotychczasowego nauczania Kościoła, Franciszek porusza wiele kwestii, wynikających ze współczesnego kryzysu małżeństwa. Zwraca uwagę na duszpasterstwo osób żyjących w separacji, rozwiedzionych i opuszczonych²⁴. Zasady tego duszpasterstwa przedstawione są w rozdziale VIII encykliki, zwłaszcza w podpunktach: „Rozeznanie tzw. sytuacji nieregularnych”²⁵, „Okoliczności łagodzące w rozeznaniu duszpasterskim”²⁶, „Normy i rozeznanie”²⁷, „Logika miłosierdzia duszpasterskiego”²⁸. Zasady te będą później zastosowane w sformułowaniu nowych propozycji dotyczących związków homoseksualnych. Odnosząc się do różnych sytuacji słabości i niedoskonałości, papież stwierdza:

Trzeba pomóc każdemu w znalezieniu jego sposobu uczestnictwa we wspólnocie kościelnej, aby czuł się przedmiotem „niezasłużonego, bezwarunkowego i bezinteresownego” miłosierdzia. Nikt nie może być potępiony na zawsze, bo to nie jest logika Ewangelii! Nie mam na myśli tylko rozwiedzionych, żyjących w nowych związkach, ale wszystkich niezależnie od sytuacji, w jakiej się znajdują²⁹.

Rozważane są różne sposoby włączania do wspólnoty Kościoła osób rozwiedzionych – „trzeba rozeznąć, które z różnych form wykluczenia obecnie praktykowanych w dziedzinie liturgicznej, duszpasterskiej, edukacyjnej oraz instytucjonalnej można przezwyciężyć”³⁰. Papież stwierdza, że wobec różnych sytuacji nieregularnych, odbiegających od przyjętego rozumienia małżeństwa, nie przewiduje się podania nowych norm typu kanonicznego, ale zachęca się do rozeznania osobistego i duszpasterskiego³¹, które ma zawsze brać pod uwagę ludzkie sumienie³². Według

²³ Franciszek. 2016. *Adhortacja apostolska o miłości w rodzinie „Amoris laetitia”* (dalej: AL), nr 36.

²⁴ AL, nr 242.

²⁵ AL, nr 296–300.

²⁶ AL, nr 301–303.

²⁷ AL, nr 304–306.

²⁸ AL, nr 307–312.

²⁹ AL, nr 297.

³⁰ AL, nr 299.

³¹ AL, nr 300.

³² AL, nr 303.

Franciszka niemożliwe jest wypracowanie szczegółowych norm dostosowanych do każdej sytuacji życiowej:

To prawda, że normy ogólne stanowią pewne dobro, którego nigdy nie powinno się ignorować lub zaniedbywać, ale w swoich sformułowaniach nie mogą obejmować absolutnie wszystkich szczególnych sytuacji. Jednocześnie trzeba powiedzieć, że właśnie z tego powodu to, co stanowi część rozeznania praktycznego w obliczu konkretnej sytuacji, nie może być podnoszone do rangi normy. To nie tylko doprowadziłoby do nieznośnej kazuistyki, ale zagroziłoby wartościom, które powinny być strzeżone ze szczególną starannością³³.

Wśród tych wartości, którymi kieruje się Kościół naśladować swojego Założyciela, na pierwszy plan wysuwa się miłosierdzie³⁴. Rozeznanie duszpasterskie ma, zdaniem papieża, charakteryzować miłość miłosierna, „która zawsze gotowa jest zrozumieć, przebaczyć, towarzyszyć, czekać, a przede wszystkim włączać”³⁵.

Problem osób homoseksualnych w adhortacji bezpośrednio podjęty jest jedynie w kontekście małżeństwa i rodziny³⁶. W numerze 250. papież przypomina, że osobom homoseksualnym należy się szacunek i troska, a rodzinom, które posiadają je w swoim gronie, „należy natomiast zapewnić pełne szacunku towarzyszenie, aby osoby o skłonności homoseksualnej miały konieczną pomoc w zrozumieniu i pełnej realizacji woli Bożej w ich życiu”³⁷. W numerze 251. papież Franciszek powtarza stanowisko kard. Ratzingera, że niedopuszczalna jest jakakolwiek analogia między związkami homoseksualnymi a małżeństwem, dlatego Kościół przeciwny jest cywilnym projektom uprawomocnienia takich związków³⁸. Adhortacja wyraża sprzeciw wobec nacisków na biskupów, by zmienili zdanie w tej kwestii, a także wobec uzależniania przez organizacje międzynarodowe pomocy krajom ubogim od wprowadzenia przez nie legalizacji związków homoseksualnych³⁹.

³³ AL, nr 304.

³⁴ AL, nr 309–311.

³⁵ AL, nr 312.

³⁶ Andrzej Sosnkowski. 2015. Troska duszpasterska o ludzi o orientacji homoseksualnej. W *Droga do „Amoris laetitia”*. Seria: Annales Canonici. Monographiae 5. Red. Piotr Kroczek, 168–169. Kraków: Wydawnictwo Naukowe UPJPII w Krakowie.

³⁷ AL, nr 250.

³⁸ AL, nr 251. Por. Kongregacja Nauki Wiary. 2003. *Uwagi dotyczące projektów legalizacji związków między osobami homoseksualnymi*, nr 4.

³⁹ AL, nr 251.

4. Udział osób homoseksualnych w liturgii – poszukiwanie rozwiązań

Postawa papieża Franciszka zaprezentowana w adhortacji *Amoris laetitia*, który wobec osób pozostających w związkach nieregularnych szuka nowych rozwiązań duszpasterskich, aby nie były one wykluczane z życia Kościoła (w tym z życia liturgicznego), mogła dostarczyć argumentów dla kontynuowania różnych eksperymentów, będących w sprzeczności z oficjalnym Magisterium, jakimi są błogosławieństwa liturgiczne udzielane związkom homoseksualnym. Dlatego już po ukazaniu się adhortacji konieczne okazały się kolejne wyjaśnienia i sprecyzowanie stanowiska Kościoła w tej kwestii, które zostały zawarte w odpowiedziach Kongregacji Nauki Wiary z 22 stycznia 2021 r. i samego papieża z 11 lipca 2023 r.

W *Responsum ad dubium* z 22 stycznia 2021 r. na pytanie, „czy Kościół ma władzę udzielania błogosławieństwa związkom osób tej samej płci”, Kongregacja Nauki Wiary daje odpowiedź negatywną. Jednocześnie w nocie wyjaśniającej kard. Luis F. Ladaria SJ, ówczesny prefekt kongregacji, pisze, że na drodze towarzyszenia osobom homoseksualnym „słuchanie słowa Bożego, modlitwa i udział w czynnościach liturgicznych” odgrywają ważną rolę⁴⁰. Wynika stąd, że osoby te nie są wykluczone z życia liturgicznego Kościoła, w którym uczestniczą wszyscy ochrzczeni. Tak jak wszyscy ochrzczeni, osoby homoseksualne są zobowiązane do przestrzegania określonych warunków wymaganych do godnego i owocnego przyjmowania sakramentów, otrzymywania błogosławieństw. Przecistawiając się błogosławieniu związków homoseksualnych, autor *Responsum* wyjaśnia te warunki w odniesieniu do sakramentaliów. Do liturgii Kościoła należą także sakramentalia, które „przygotowują ludzi do przyjęcia głównego skutku sakramentów i uświęcają różne okoliczności życia”⁴¹. Błogosławieństwa liturgiczne, będące rodzajem sakramentaliów, uzdalniają ludzi do przyjmowania łaski i pomagają z nią współpracować⁴². To, co jest błogosławione, ma być „pozytywnie ukierunkowane na otrzymanie i wyrażenie łaski w funkcji planów Bożych wpisanych w stworzenie i w pełni objawionych przez Chrystusa”⁴³. Bóg nie może błogosławić sytuacji – związków, które są tym planom przeciwne, gdyż zakładają praktykowanie seksualności poza małżeństwem, a tak

⁴⁰ Kongregacja Nauki Wiary. 2021. „*Responsum ad dubium*” odnośnie udzielania błogosławieństwa związkom tej samej płci.

⁴¹ Sobór Watykański II. 1963. *Konstytucja o liturgii świętej „Sacrosanctum Concilium”* (dalej: KL), nr 60.

⁴² *Katechizm Kościoła Katolickiego*, nr 1670.

⁴³ Kongregacja Nauki Wiary. 2021. „*Responsum ad dubium*” odnośnie udzielania błogosławieństwa związkom tej samej płci.

się dzieje w przypadku związków homoseksualnych. Dodatkowym argumentem za odmawianiem błogosławieństwa związków homoseksualnych jest niebezpieczeństwo skojarzenia go z błogosławieństwem sakramentalnego związku małżeńskiego, co mogłoby sugerować niedopuszczalną przez Kościół analogię między tymi, różniącymi się zasadniczo, związkami. Potwierdzeniem natomiast prawa osób homoseksualnych do udziału w liturgii jest dopuszczenie możliwości błogosławienia pojedynczych osób o tych skłonnościach. Kongregacja wzywa duszpasterzy i całą wspólnotę chrześcijańską do szukania „najbardziej odpowiednich sposobów, zgodnych z nauczaniem Kościoła”, aby zapewnić osobom homoseksualnym skuteczną pomoc w rozwoju życia chrześcijańskiego⁴⁴. Takim sposobem jest Boże błogosławieństwo udzielane przez Kościół także grzesznikom, „gdyż sam Bóg nie przestaje błogosławić każdemu ze swoich dzieci, ponieważ dla Niego jesteśmy ważniejsi niż wszystkie grzechy, które możemy popełnić”⁴⁵.

Papież Franciszek odniósł się do problemu związków osób tej samej płci w swojej odpowiedzi z 11 lipca 2023 r. na *dubia* kardynałów: Waltera Brandmüllera i Raymonda Leo Burke’a, którzy pytali, czy Kościół może tolerować błogosławienie takich związków bez naruszenia objawionej doktryny o odmienności seksualnej. Papież podkreślił, że małżeństwo to nierozzerwalny związek mężczyzny i kobiety, nie można więc uznawać za małżeństwo innych związków⁴⁶. Dlatego Kościół „unika wszelkiego rodzaju obrzędów lub sakramentów, które mogłyby zaprzeczyć temu przekonaniu i sugerować, że uznajemy za małżeństwo coś, co nim nie jest”⁴⁷. Papież dostrzega jednak potrzebę znalezienia form błogosławieństwa możliwych do zastosowania także wobec osób pozostających w związkach nie będących małżeństwem:

Roztropność duszpasterska musi właściwie rozeznaczyć, czy istnieją formy błogosławieństwa, o które prosi jedna lub więcej osób, które nie przekazują błędnej koncepcji małżeństwa. Kiedy bowiem prosi się o błogosławieństwo, wyraża się prośbę o pomoc do Boga, prośbę, by móc żyć lepiej, zaufanie do Ojca, który może pomóc nam lepiej żyć⁴⁸.

⁴⁴ Kongregacja Nauki Wiary. 2021. „*Responsum ad dubium*” odnośnie udzielania błogosławieństwa związkom tej samej płci.

⁴⁵ Kongregacja Nauki Wiary. 2021. „*Responsum ad dubium*” odnośnie udzielania błogosławieństwa związkom tej samej płci.

⁴⁶ Franciszek. 2023. *Respuestas a los Dubia propuestos por dos Cardenales*, ad dubium 2, a, b. (4.04.2024) https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_risposta-dubia-2023_it.html.

⁴⁷ Franciszek. 2023. *Respuestas a los Dubia propuestos por dos Cardenales*, ad dubium 2, c.

⁴⁸ Franciszek. 2023. *Respuestas a los Dubia propuestos por dos Cardenales*, ad dubium 2, e.

Według papieża formy takich błogosławieństw, będące wynikiem rozeznania konkretnej sytuacji, nie powinny być oficjalnie autoryzowane przez struktury kościelne i stawać się normą. Nie wszystkie sytuacje życiowe chrześcijan dadzą się uregulować szczegółowymi przepisami, „ponieważ życie Kościoła płynie wieloma kanałami oprócz tych normatywnych”⁴⁹.

W dwóch omówionych wyżej dokumentach widać wyraźnie poszukiwanie przez Kościół nowych rozwiązań w obszarze duszpasterstwa osób homoseksualnych. W duszpasterstwie kluczową rolę pełni liturgia, która jest źródłem i szczytem życia chrześcijańskiego. Kościół kontynuuje zbawczą misję Chrystusa wobec ludzi przez liturgię. Dlatego tak ważnym staje się pytanie o sposób i granice udziału osób homoseksualnych w liturgii, zwłaszcza w kontekście problemu błogosławienia związków między nimi. W obydwu odpowiedziach na *dubia* pojawił się pewien kierunek, polegający na doprecyzowaniu istoty błogosławieństwa, jego formy i rodzajów. Forma błogosławieństwa przekracza obrzędowe granice liturgii, umożliwiając Boże działanie, które przecież nie może być w żaden sposób ograniczone.

5. Deklaracja *Fiducia supplicans* – rozwiązanie problemu błogosławieństwa par homoseksualnych w oparciu o propozycje papieża Franciszka⁵⁰

Deklaracja Dykasterii Nauki Wiary o duszpasterskim znaczeniu błogosławieństw z 18 grudnia 2023 r., nawiązując do obydwu odpowiedzi na *dubia*, podejmuje refleksję nad szerszym rozumieniem błogosławieństw, które wykracza poza perspektywę ściśle liturgiczną. Prefekt dykasterii, kard. Victor Manuel Fernandez, stwierdza, że refleksja ta, oparta na duszpasterskiej wizji papieża Franciszka, rozwija dotychczasowe nauczanie Kościoła o błogosławieństwach, otwierając możliwość błogosławienia par tej samej płci bez naruszania oficjalnej doktryny na temat małżeństwa⁵¹. Deklaracja wprawdzie spójnie łączy w sobie aspekty doktrynalne i duszpasterskie⁵², ale, jak podkreślił w swoim ko-

⁴⁹ Franciszek. 2023. *Respuestas a los Dubia propuestos por dos Cardenales*, ad dubium 2, g.

⁵⁰ Autor artykułu stosuje czasem skrócone wyrażenie „para homoseksualna”, mając na myśli „parę osób o skłonnościach homoseksualnych”. Należy już w tym miejscu zwrócić uwagę na istotną różnicę znaczeniową między pojęciami „para” i „związek”. W dokumencie *Fiducia supplicans* mowa jest o błogosławieństwie pary osób (dwóch osób) o skłonnościach homoseksualnych, co nie oznacza w żadnym wypadku błogosławienie ich związku (!). Jedynym związkiem dwóch osób, który Kościół błogosławi i podnosi do rangi sakramentu, jest związek małżeński mężczyzny i kobiety.

⁵¹ FS, Prezentacja.

⁵² FS, nr 3.

mentarzu kard. Fernandez, w swej istocie jest to dokument duszpasterski, a nie doktrynalny⁵³.

Błogosławieństwo Boga, które otrzymują wszyscy ludzie, „wypływa z serca Chrystusa przez Jego Kościół”⁵⁴. Cytowane na początku deklaracji słowa papieża Franciszka, że błogosławieństwem Bożym dla całej ludzkości „jest Jezus Chrystus, wielki dar Boga, Jego Syn”⁵⁵, korespondują ze stwierdzeniem Josepha Ratzingera, który w książce *Duch liturgii* pisał: „On jest błogosławieństwem i – tak jak dla wszystkich ludzi – jest również błogosławieństwem dla całego stworzenia”⁵⁶. Te stwierdzenia są bardzo dobitną motywacją poszukiwania rozwiązania, aby nikomu z ludzi, także tym znajdujących się w trudnych sytuacjach życiowych, Kościół nie odmawiał Bożego błogosławieństwa. Takie rozwiązanie znaleziono w deklaracji, zgłębiając temat błogosławieństw. *Fiducia supplicans* rozróżnia: 1) błogosławieństwa liturgiczne (rytualne) i 2) błogosławieństwa spontaniczne, zbliżone do gestów pobożności ludowej (duszpasterskie). To w ramach tej drugiej kategorii proponuje się błogosławienie par homoseksualnych.

Błogosławieństwo w liturgii ma podwójne znaczenie: uwielbienie Boga za udzielane dobra i prośenie o pomoc Bożą⁵⁷. W pierwszym przypadku mamy do czynienia z błogosławieństwem wstępującym (*benedictio ascendens*), a w drugim z błogosławieństwem zstępującym (*benedictio descendens*)⁵⁸. Te dwa wymiary błogosławieństwa deklaracja odnosi także do błogosławieństw nieliturgicznych, co pozwala na nieumniejszanie ich wartości⁵⁹.

Jakie zatem, według deklaracji, są różnice między błogosławieństwami liturgicznymi i spontanicznymi, które pozwalają na zastosowanie tych drugich wobec par tej samej płci?

Różnice wymagań moralnych. Błogosławieństwa liturgiczne, zaliczane do tzw. sakramentaliów, wymagają, „aby to, co jest błogosławione, było zgod-

⁵³ Maria José Aienza. 2024. Doktryna wiary wyjaśnia niektóre punkty „Fiducia supplicans”. (6.04.2024) <https://omnesmag.com/pl/aktualnosci/wyjasnienie-fiducia-supplicans/>.

⁵⁴ FS, nr 1.

⁵⁵ Franciszek. 2020. *Katecheza o modlitwie: błogosławieństwo*. L'Osservatore Romano, wydanie polskie, 429 (2021), nr 1: 19.

⁵⁶ Joseph Ratzinger. 2012. *Duch liturgii*. Tłum. Wiesław Szymona OP. W Joseph Ratzinger. *Opera omnia*. T. 11: *Teologia liturgii*, 146. Lublin: Wydawnictwo KUL.

⁵⁷ Błogosławieństwo. W Bogusław Nadolski. 2006. *Leksykon liturgii*. Poznań: Wydawnictwo Pallottinum, 169.

⁵⁸ Błogosławieństwo. W Nadolski. 2006. *Leksykon liturgii*, 169, 173.

⁵⁹ FS, nr 29, 30, 31.

ne z wolą Bożą wyrażoną w nauczaniu Kościoła”⁶⁰. Błogosławieństwa takie są możliwe tylko w wypadku, gdy mamy do czynienia z miejscami, rzeczami, wydarzeniami (sytuacjami), „które nie sprzeciwiają się zasadom i duchowi Ewangelii”⁶¹. Dlatego Kościół nie może udzielać takiego błogosławieństwa parom homoseksualnym, gdyż nie spełniają one powyższych wymagań (moralnych). Błogosławieństwo liturgiczne w wypadku związku może dotyczyć tylko małżeństwa⁶². Jego udzielanie innym parom mogłoby spowodować zamieszanie, sugerując przyznanie parze homoseksualnej statusu związku na wzór sakramentalnego małżeństwa. Nie można natomiast wymagać spełnienia tych samych warunków moralnych (koniecznych dla przyjęcia sakramentów) w wypadku zwykłego (spontanicznego) błogosławieństwa⁶³. Takie Nieliturgiczne błogosławieństwo otwarte jest także dla osób, które znajdują się w niełatwych sytuacjach i mają poważne trudności z wypełnieniem (realizacją) nakazów Ewangelii. Gdy ludzie proszą o takie błogosławieństwo, wyczerpująca analiza moralna nie powinna być warunkiem jego udzielenia⁶⁴.

Różnice obrzędowe. Błogosławieństwo liturgiczne ma charakter rytualny, jest oficjalnym obrzędem Kościoła⁶⁵. Zastosowanie podobnych obrzędów w wypadku spontanicznego błogosławieństwa spowodowałoby niepotrzebne zamieszanie⁶⁶. W wypadku sakramentu małżeństwa błogosławieństwo, zastrzeżone dla wyświęconego szafarza, odnosi się do nierozzerwalnego związku mężczyzny i kobiety. Tego typu błogosławieństwo nie może być udzielane innemu związkowi⁶⁷. Zwykle błogosławieństwo deklaracja umieszcza poza ramami liturgicznymi i klasyfikuje w ramach pobożności ludowej⁶⁸, której gesty „zajmują inne miejsce niż celebrowanie Eucharystii i innych sakramentów”⁶⁹. *Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii* wyraźnie stwierdza, że „trzeba unikać nadawania nabożeństwom charakteru

⁶⁰ FS, nr 9.

⁶¹ *Obrzędy błogosławieństw dostosowane do zwyczajów diecezji polskich. Wprowadzenie teologiczne i pastoralne*. 1994. Katowice: Księgarnia św. Jacka, nr 13.

⁶² FS, nr 6.

⁶³ FS, nr 12.

⁶⁴ FS, nr 25.

⁶⁵ FS, nr 10.

⁶⁶ FS, nr 4, 31.

⁶⁷ FS, nr 6.

⁶⁸ FS, nr 23, 24.

⁶⁹ FS, nr 24.

celebracji liturgicznej”⁷⁰. To samo dotyczy więc błogosławieństwa par w sytuacji nieregularnej; nie należy wprowadzać tutaj jakiegoś specjalnego rytuału, ale ograniczyć się do prostego znaku⁷¹. Zachowanie więc takich wyraźnych różnic obrzędowych, pozostając w obszarze „spontanyczności i wolności”, zezwala na udzielenie zwykłego błogosławieństwa parze jednopłciowej⁷².

Odstąpienie od zbyt szczegółowej analizy i oceny moralnej proszących o błogosławieństwo osób tworzących pary w sytuacjach nieregularnych i pary tej samej płci nie oznacza, że deklaracja nie określa pewnych postaw, jakie te osoby winny zająć. Dostrzega się najpierw, że proszący o błogosławieństwo potrzebują „zbawczej obecności Boga” i wyrażają pragnienie lepszego życia⁷³. Ich prośba „wyraża i pielęgnuje otwartość na transcendencję, pobożność, bliskość Boga w tysiącu konkretnych okolicznościach życia”⁷⁴. Zakłada się, że uznają się za niegodnych, potrzebujących Bożej pomocy i, co bardzo istotne, nie domagają się uprawomocnienia własnego statusu jako związku. Należy zwrócić uwagę na fakt, że w całej deklaracji mowa jest o błogosławieniu par, a nie związków (!). Podkreślił to mocno w swoich wyjaśnieniach kard. Fernandez: „dokument ma na celu błogosławienie pary (osób), a nie związku (statusu)”⁷⁵.

Błogosławieństwo dotyczy tylko tego, „co jest prawdziwe, dobre i po ludzku ważne w życiu i relacjach” tych osób, „aby ludzkie relacje mogły dojrzewać i wzrastać w wierności Ewangelii, uwalniać się od swoich niedoskonałości i słabości”⁷⁶. Każda osoba ludzka realizuje się we wspólnocie z innymi osobami, dlatego *Fiducia supplicans* nie odmawia prawa do takiej wspólnoty także osobom homoseksualnym, starając się wydobyć pozytywne i niesprzeczne z nauczaniem chrześcijańskim elementy ich relacji⁷⁷. W tym przejawia się dostrzeżenie przez Kościół w każdej osobie ludzkiej bez „redukcyjnego odniesienia tylko do wymiaru płciowego”, o czym pisał wcześniej kard. Ratzinger w liście *Homosexualitatis problema*⁷⁸.

⁷⁰ Kongregacja Kultu Bożego i Sakramentów. 2001. *Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii*. Watykan, nr 13.

⁷¹ FS, nr 38.

⁷² FS, nr 23.

⁷³ FS, nr 20, 22.

⁷⁴ FS, nr 33.

⁷⁵ Maria José Atienza. 2024. Doktryna wiary wyjaśnia niektóre punkty „Fiducia supplicans” (6.04.2024). <https://omnesmag.com/pl/aktualnosci/wyjasnienie-fiducia-supplicans/>.

⁷⁶ FS, nr 31.

⁷⁷ Szerzej na temat wspólnoty i różnorodności relacji w niej zachodzących pisze w swojej książce Dietrich von Hildebrand. Dietrich von Hildebrand. 2012. *Metafizyka wspólnoty. Rozważania nad istotą i wartością wspólnoty*. Tłum. Juliusz Zychowicz. Kraków: Wydawnictwo WAM. Zob. zwłaszcza rozdział 5: *Kategorie miłości* (s. 60–84).

⁷⁸ HP, nr 15.

Błogosławieństwo par homoseksualnych nie może być i nie jest błogosławieniem grzechu, ale błogosławieniem tych, „którzy pokornie uznają się za grzeszników” i którym Kościół chce towarzyszyć duchowymi pomocami, aby mogli „w pełni zrozumieć i urzeczywistnić wolę Bożą” w swoim życiu⁷⁹. Błogosławieństwo pozwala im na doświadczenie Bożej miłości i wzrost zaufania do Boga, który nigdy „nie oddała nikogo, kto się zbliża do Niego”⁸⁰. Udzielając błogosławieństwa tym, których „relacja z Bogiem jest zaciemniona przez grzech”, Kościół potwierdza, że jest „sakramentem nieskończonej miłości Boga”⁸¹.

Jak już zaznaczyliśmy wyżej, deklaracja podkreśla wielokrotnie, że błogosławieństwa par w sytuacjach nieregularnych i par tej samej płci, zaliczone do obszaru pobożności ludowej, nie powinny mieć charakteru obrzędowego, aby nie stały się aktem liturgicznym⁸². W związku z tym „nie należy ani promować, ani wprowadzać rytuału błogosławieństwa par w sytuacji nieregularnej”⁸³. Jest więc niepożądane autoryzowanie przez władze kościelne błogosławieństw, decyzję udzielenia których podejmują w konkretnych sytuacjach wyświęceni szafarze, kierując się roztropnością duszpasterską⁸⁴.

*Księga błogosławieństw*⁸⁵, która przewiduje ich udzielanie osobom starszym, chorym, uczestnikom katechezy, pielgrzymom, podróżującym, może być przykładem postawy, która nikogo nie wyklucza, nie pozbawia możliwości błogosławieństwa⁸⁶. Przeprowadzona analiza sytuacji osób żyjących w związkach nieregularnych, wnikliwe rozeznanie motywacji ich prośby o błogosławieństwo, prowadzi do wniosku, że także im wyświęcony szafarz może udzielić błogosławieństwa, choć jego tekstu nie znajdzie w *Księdze błogosławieństw*⁸⁷. Dlatego takie błogosławieństwo ma być prostym, spontanicznym gestem, a nie obrzędem określonym przez księgę liturgiczną.

⁷⁹ FS, nr 32.

⁸⁰ FS, nr 33.

⁸¹ FS, nr 43.

⁸² FS, nr 30, 31, 33, 36, 40.

⁸³ FS, nr 38.

⁸⁴ FS, nr 37.

⁸⁵ *Obrzędy błogosławieństw dostosowane do zwyczajów diecezji polskich. Wprowadzenie teologiczne i pastoralne*. 1994.

⁸⁶ FS, nr 28.

⁸⁷ FS, nr 35.

Deklaracja jednak podaje przykładowe okoliczności jego udzielenia (nawiedzenie sanktuarium, spotkanie z kapłanem, modlitwa odmawiana w grupie lub podczas pielgrzymki)⁸⁸ i sugeruje jego formę słowną:

W krótkiej modlitwie, która może poprzedzać to spontaniczne błogosławieństwo, wyświęcony szafarz mógłby prosić dla nich o pokój, zdrowie, ducha cierpliwości, dialog i wzajemną pomoc, a także o Boże światło i siłę, aby mogli w pełni wypełniać Jego wolę⁸⁹.

Ważna uwaga dotyczy także formy obrzędowej, a właściwie obowiązku jej pominięcia – deklaracja nie zezwala na stosowanie podczas błogosławieństwa „strojów, gestów i słów właściwych dla małżeństwa”⁹⁰.

Kolejne zastrzeżenie to zakaz udzielania takiego błogosławieństwa „w kontekście cywilnych obrzędów zawarcia związku lub w powiązaniu z nimi”⁹¹. Zakaz ten dobrze ukazuje zasadniczą różnicę między takimi obrzędami a duszpasterskim błogosławieniem **pary** osób homoseksualnych, które nie oznacza uznania i legitymizowania ich **związku** przez Kościół. W tym punkcie możemy dostrzec jasne potwierdzenie stanowiska Kościoła, wyrażonego przez Kongregację Doktryny Wiary pod przewodnictwem kard. Ratzingera, który przeciwstawia się wyraźnie zatwierdzaniu cywilnoprawnych związków homoseksualnych przez państwo⁹².

Deklaracja *Fiducia supplicans*, znajdując formę błogosławieństwa, które może być udzielone parom homoseksualnym, realizuje apel papieża Franciszka, aby osoby homoseksualne nie były wyłączone z duszpasterskiej troski Kościoła. Ta forma błogosławieństwa nieliturgicznego, mieszcząc się w ramach pobożności ludowej, stwarza także osobom homoseksualnym tworzącym pary możliwość udziału w szeroko pojętym życiu liturgicznym Kościoła. Pobożność ludowa związana jest bowiem z liturgią, jak naucza Sobór Watykański II – ma z niej wypływać i do niej wiernych prowadzić⁹³. Łączność pobożności ludowej i liturgii nie oznacza jednak przymusowego „liturgizowania” wszystkich jej

⁸⁸ FS, nr 40.

⁸⁹ FS, nr 38.

⁹⁰ FS, nr 39.

⁹¹ FS, nr 39.

⁹² Kongregacja Nauki Wiary. 2003. *Uwagi dotyczące projektów legalizacji związków między osobami homoseksualnymi*, nr 5.

⁹³ KL, nr 13.

przejawów⁹⁴. Błogosławieństwa nierytualne są uważane za akty pobożności i są obiektywnie różne od liturgii. Błogosławieństwa Nieliturgiczne powinny być wyłączone z sakramentaliów⁹⁵. Taką drogą idzie właśnie *Fiducia supplicans*, bardzo wyraźnie klasyfikując i określając błogosławieństwa par homoseksualnych jako Nieliturgiczne, proste, spontaniczne, duszpasterskie. Formy pobożności ludowej są jednak pewną kontynuacją liturgii w życiu codziennym. W ten sposób błogosławieństwo proponowane przez deklarację zbliża osoby homoseksualne żyjące w parach do samej liturgii, może je przygotować do przyszłego, pełnego udziału w działaniach liturgicznych, gdy dzięki niemu będą w stanie spełnić warunki moralne wymagane dla takiego udziału (przyjmowania sakramentaliów i sakramentów). Taką rolę błogosławieństwa widzi deklaracja, kiedy stwierdza niejednokrotnie, że Kościół prosi w nim o uzdrowienie ludzkich relacji, uwolnienie ich od niedoskonałości i słabości, o pomoc Bożą w lepszym życiu, o Boże miłosierdzie⁹⁶.

„Zanim ludzie mogą zbliżyć się do liturgii, muszą być wezwani do wiary i nawrócenia”⁹⁷ – głosi Konstytucja o liturii, a omawiane błogosławieństwo wydaje się być właśnie takim wezwaniem. Jeśli modlitwa Kościoła ma prowadzić ludzi do Chrystusa⁹⁸, a każde błogosławieństwo jest „zaproszeniem do coraz większego zbliżenia się do miłości Chrystusa”⁹⁹, to błogosławieństwo par osób o skłonnościach homoseksualnych ostatecznie prowadzi je i zbliża do liturgii, w której Chrystus kontynuuje swoje dzieło zbawienia obejmujące wszystkich ludzi.

6. Nowe rozwiązania duszpasterskie papieża Franciszka w świetle nauczania Josepha Ratzingera

Propozycje duszpasterskie papieża Franciszka dotyczące osób żyjących w związkach nieregularnych i parach tej samej płci, zrealizowane praktycznie w deklaracji *Fiducia supplicans*, są oczywiście bardzo odważne i wymagają pogłębionej refleksji. Różnią się od dotychczasowych rozwiązań duszpasterskich podejmowanych w Ko-

⁹⁴ *Nabożeństwa ludu chrześcijańskiego*. W Nadolski. 2006. *Leksykon liturgii*, 999.

⁹⁵ Rafael Díaz Dorronsoro. 2023. Liturgia i błogosławieństwo par jednopłciowych (10.04.2024). <https://omnesmag.com/pl/zasoby/blogoslawienstwa-fiducia-supplicans/>.

⁹⁶ FS, nr 21, 30, 31, 32, 38.

⁹⁷ KL, nr 9.

⁹⁸ FS, nr 42.

⁹⁹ FS, nr 44.

ściele w tej kwestii, a nawet wypełniają pewną lukę wobec braku takich rozwiązań. Należy jednak podkreślić, że papież Franciszek szuka nowych sposobów otoczenia duszpasterską troską tych osób bez naruszania nauczania Kościoła dotyczącego ich sytuacji. W jakimś sensie, po upływie niemalże 30 lat, Franciszek odpowiada na wezwanie o autentyczny program duszpasterski, które pojawiło się w „liście Ratzingera” *Homosexualitatis problema* z 1986 r. W warstwie doktrynalnej dotyczącej problemu homoseksualizmu deklaracja *Fiducia supplicans* niczego nie zmienia, więcej – kieruje się wskazaniem, które jasno wyraził Joseph Ratzinger w liście do biskupów i w innych tekstach. Rozwija te wskazania, pokazuje, jak można je rozumieć na gruncie duszpasterskim.

Najważniejszą sprawą jest zachowanie nauczania Kościoła dotyczącego małżeństwa, który uważa je za jedyny związek mężczyzny i kobiety, zgodny z planem Bożym objawionym na kartach Pisma Świętego i nadaje mu charakter sakramentalny. W kontekście małżeństwa należy rozpatrywać i oceniać inne związki, także związki między osobami tej samej płci, w których relacje seksualne są oceniane jako niemoralne. Kard. Ratzinger bierze to pod uwagę, gdy w liście *Homosexualitatis problema* streszcza stanowisko moralności chrześcijańskiej w kwestii homoseksualizmu. Papież Franciszek nigdzie tego stanowiska nie podważa, chociaż bardziej koncentruje się na rozwinięciu duszpasterskiej troski o osoby żyjące w związkach pozamałżeńskich, w tym o osoby homoseksualne. Ratzinger podkreśla, że jakiegokolwiek duszpasterstwo osób homoseksualnych musi uwzględniać nauczanie Kościoła w kwestii homoseksualizmu i nie stwarzać wrażenia, że uległo ono zmianie. Przedstawiając nowe propozycje duszpasterskie inspirowane myślą papieża Franciszka, deklaracja *Fiducia supplicans* i inne dokumenty wielokrotnie powtarzają, że katolicka doktryna dotycząca naturalnego związku mężczyzny i kobiety, małżeństwa, rodziny pozostaje niezmienna.

W odnowionym podejściu duszpasterskim do osób homoseksualnych zostaje skuteczniej zrealizowane wezwanie do poszanowania ich ludzkiej godności, które było obecne w wypowiedziach Ratzingera. To Joseph Ratzinger w liście *Homosexualitatis problema* pisał, że osoba ludzka „nie może być określona w sposób adekwatny przez redukcyjne odniesienie tylko do wymiaru płciowego”, dlatego Kościół „odrzuca pojmowanie osoby ludzkiej jako istoty heteroseksualnej czy homoseksualnej”¹⁰⁰. Wydaje się, że papież Franciszek, prezentując pełne miłosierdzia podejście do każdego człowieka, do każdego „grzesznika”, bez akcentowania jego płciowości i moralnej klasyfikacji czynów, jest bardzo bliski myśli swojego poprzednika.

¹⁰⁰ HP, nr 15.

Projekt duszpasterski deklaracji *Fiducia supplicans* oceniany jest jako nowatorski w kwestii udziału osób homoseksualnych w życiu liturgicznym, proponując błogosławieństwa par homoseksualnych. Jest to nowość jedynie w zakresie form udziału tych osób w szerzej rozumianym życiu liturgicznym Kościoła, które obejmuje nie tylko sakramenty, sakramentalia, ale także nabożeństwa ludu chrześcijańskiego. Do uwzględnienia w programie duszpasterskim udziału osób homoseksualnych w życiu duchowym, w tym, w życiu liturgicznym – „przez sakramenty, a szczególnie przez częstą i szczerą spowiedź sakramentalną, przez modlitwę”¹⁰¹ – wzywał już kard. Ratzinger w liście *Homosexualitatis problema*. Deklaracja *Fiducia supplicans*, odpowiadając na prośbę papieża Franciszka i znajdując możliwość błogosławienia par homoseksualnych w obszarze pobożności ludowej, wskazuje drogę, w jaki sposób osoby je tworzące mogą zbliżyć się do uczestnictwa w liturgii Kościoła. Trudno widzieć tu jakąś sprzeczność z nauczaniem Ratzingera, ale, wprost przeciwnie, można dostrzec jego twórczą kontynuację na polu duszpasterskim.

Bibliografia

- Atienza Maria José. 2024. Doktryna wiary wyjaśnia niektóre punkty „Fiducia supplicans”. (6.04.2024) <https://omnesmag.com/pl/aktualnosci/wyjasnienie-fiducia-supplicans/>.
- Dorronsor Rafael Díaz. 2023. Liturgia i błogosławieństwo par jedнопłciowych (10.04.2024). <https://omnesmag.com/pl/zasoby/blogoslawienstwa-fiducia-supplicans/>.
- Dykasteria Nauki Wiary. 2023. *Deklaracja o duszpasterskim znaczeniu błogosławieństw „Fiducia supplicans”*, Prezentacja.
- Franciszek. 2016. *Adhortacja apostolska o miłości w rodzinie „Amoris laetitia”*.
- Franciszek. 2020. *Katecheza o modlitwie: błogosławieństwo*. L'Osservatore Romano, wydanie polskie, 429 (2021), nr 1: 19.
- Franciszek. 2023. *Respuestas a los Dubia propuestos por dos Cardenales*, ad dubium. (4.04.2024) https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_risposta-dubia-2023_it.html.
- Hildebrand Dietrich von. 2012. *Metafizyka wspólnoty. Rozważania nad istotą i wartością wspólnoty*. Tłum. Juliusz Zychowicz. Kraków: Wydawnictwo WAM.
- Kongregacja Kultu Bożego i Sakramentów. 2001. *Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii*. Watykan.
- Kongregacja Nauki Wiary. 1975. *Deklaracja o niektórych problemach etyki seksualnej „Persona humana”*.

¹⁰¹ HP, nr 15.

- Kongregacja Nauki Wiary. 1986. *List do biskupów Kościoła Katolickiego o duszpasterstwie osób homoseksualnych „Homosexualitatis problema”*.
- Kongregacja Nauki Wiary. 2003. *Uwagi dotyczące projektów legalizacji związków między osobami homoseksualnymi*.
- Kongregacja Nauki Wiary. 2003. *Uwagi dotyczące projektów legalizacji związków między osobami homoseksualnymi*.
- Kongregacja Nauki Wiary. 2021. „*Responsum ad dubium*” odnośnie udzielania błogosławieństwa związkom tej samej płci.
- Nadolski Bogusław. 2006. *Leksykon liturgii*. Poznań: Wydawnictwo Pallottinum.
- Obchody błogosławieństw dostosowane do zwyczajów diecezji polskich. Wprowadzenie teologiczne i pastoralne*. 1994. Katowice: Księgarnia św. Jacka.
- Ratzinger Joseph. 2012. *Duch liturgii*. Tłum. Wiesław Szymona OP. W Joseph Ratzinger. *Opera omnia*. T. 11: *Teologia liturgii*. Lublin: Wydawnictwo KUL.
- Sobór Watykański II. 1963. *Konstytucja o liturgii świętej „Sacrosanctum Concilium”*.
- Sosnkowski Andrzej. 2015. Troska duszpasterska o ludzi o orientacji homoseksualnej. W *Droga do „Amoris laetitia”*. Seria: Annales Canonici. Monographiae 5. Red. Piotr Kroczyk, 159–175. Kraków: Wydawnictwo Naukowe UPJPII w Krakowie.

PRZEMYSŁAW NOWAKOWSKI CM, dr hab., misjonarz św. Wincentego a Paulo, kierownik Katedry Nauk Liturgicznych i dyrektor Instytutu Liturgicznego na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie, wykładowca Instytutu Nauk Religijnych w Kijowie (Ukraina). Członek redakcji czasopism: „Ephemerides Liturgicae” (Rzym), „Polonia Sacra” (UPJPII), „Nasza Przyszłość” (Kraków). Inicjator i koordynator dorocznych międzynarodowych sympozjów liturgicznych „Ad Fontes Liturgicos”. W latach 2020-22 redaktor serii publikacji na temat Synodu Zamojskiego Kościoła greckokatolickiego (1720). Zainteresowania naukowe: liturgika porównawcza, wpływy łacińskie na liturgię obrządku bizantyjskiego w Kościele greckokatolickim, bizantyjsko-słowiańskie księgi liturgiczne (XVII i XVIII w.), prawo liturgiczne Kościoła rzymskokatolickiego.

E-mail: przemyslaw.nowakowski@upjp2.edu.pl